

Maria Nițu

LANSARE „SUI GENERIS” ÎN PREMIERĂ ABSOLUTĂ*

Anual au fost consacrate Târgurile de Carte, Târgul din vară, Bookarest, de la Teatrul Național, și Târgul din toamnă, Gaudeamus, localizat în pavilionul Romexpo, târguri care vor să concureze cu târgurile internaționale pe la care au mai voiajat scriitorii noștri, cum ar fi Târgul de carte de la Frankfurt. În anul de grație 2006, Bookarest a fost rebotezat, Salonul de Carte – Bookfest, acum sub auspiciile foarte cu tam-tam ale AER-ului - Asociația Editorilor Români (fără nici o similitudine sperăm, cu caragialesca auroră societate „cioclopedică” a lui Cațavencu, AER – Aurora Economică Română). Un Bookfest prin care n-am prea văzut din stafful ICR-ului (Institutul Cultural Român), care să ia pulsul culturii române pe viu, nu din cabinet ori din lecturi de filosofi neoplatonicieni. Las’ pe „negri mititei” să transpire singuri, și la propriu și la figurat, cu tot AER-ul condiționat, în prestigioasa locație de la Romexpo „halele 13-15”, (pen’că la pavilionul central era salonul „Țiriac Auto”!)

Târgurile de Carte sunt locul cel mai propice pentru lansări de carte de anvergură națională, dincolo de tutela Uniunii Scriitorilor din București & Co., prin Filialele aferente.

Un eveniment în premieră absolută, început la Gaudeamus – 2005 și continuat la Bookfest, a fost lansarea pe piața editorială de către editura Allfa a unui proiect singular, prima serie de „Opere complete” ale unui scriitor român... „clasic în viață”.

Și deschizătorul de drum, cel care a tăiat panglica la inaugurare, care a spart sticla de șampanie de prora crucișătorului lansat la apă, a fost Bujor Nedelcovici.

La Târgul de Carte Gaudeamus 2005, Bujor Nedelcovici a lansat primul volum din proiectatul set de „Opere complete”, în șapte volume, într-o colaborare mai veche cu redactorul Augustin Frățilă, (proiect care n-a fost sponsorizat de Ministerul Culturii, pentru că... ar fi fost o serie fără precedent, de „Opere complete” ale unui autor... în viață!).

Surprinzător, evenimentul nu a fost mediatizat cât ar fi trebuit, nici masa scriitorilor nu s-a mobilizat pe măsura apartenenței la breasla scriitoricească (și când te gândești ce solidaritate de breaslă aveau meșteșugarii breslelor istorice, cu drapele și blazoane și tradiții înnobilate de învățăcei și maeștri!)

Și nu era căldură mare, mon cher!

* * *

Laudatio (așa cum se rostește pentru un nou membru al Academiei), redacției Editurii Allfa, directorului Mihai Penescu și redactorului șef Augustin Frățilă, pentru ambițiosul proiect, conceput și într-o ținută grafică de asemenea de excepție, prin finețe și eleganță, cartea ca un obiect fiind o bijuterie pe care o ții cu delicatețe și voluptate în mână.

Augustin Frățilă (care mai e și poet și cântăreț, cu o alură de D’Artagnan) a explicat miza editurii: „Mizăm pe o literatură română care are mulți alți mari autori care ar merita o astfel de

serie, pe o medie culturală bună, care să ne scoată din nișa europeană de literatură provincială. De câte ori am întrebat dacă a plăcut cartea, răspunsul a fost tipic românesc: „Mda! Dar de ce Bujor Nedelcovici?”. Am replicat: „De ce nu?!”. Să clarificăm: nu propunem un clasament, și nici să atragem în mod deosebit atenția asupra unei opțiuni a noastre. Ne-am propus să luăm un autor și să-l punem integral, în complexitatea sa, la dispoziția criticii, a istoriei și a bibliografiei românești, și abia aștept studii critice serioase, dacă se mai practică azi cumva astfel de demersuri delicate. Vom continua și cu alți autori, fără ca aceasta să însemne că Editura Allfa vrea să impună o anumită ordine în această dezordine literară românească.”

Poate în subsidiarul obiecțiilor e faptul că Bujor Nedelcovici a înlocuit exilul involuntar cu exilul voluntar, rămânând la Paris, reținere care dovedește cât de ipocrită e așa zisa politică de recuperare a exilului românesc, deși tot o remarcă a lui Bujor Nedelcovici, ca a unui Socrate-cetățean universal, ar trebui să fie valabilă pentru... „tăt” românul imparțial: „Sunt scriitor și patria mea este literatura”.

Din tranșeele istoriei literare, mulțumiri și admirație editurii, care-și asumă această responsabilitate, printr-o muncă asemenea celei a Editurii Fundației Culturale dinainte de război, sub conducerea lui Al. Rosetti, care oferea astfel de serii acelor autori care meritau cu adevărat să fie judecați retrospectiv. Se practică sintagme similare, Ediții definitive”, sau premii pentru „Opera Omnia”, dar aceasta e o ediție cu totul specială.

Percepția tradițională a sintagmei „opere complete”, fiind aplicată de regulă postum, aici și-n străinătate, induce, aparent firesc, conotația de operă încheiată, un rotund care nu mai poate fi modificat.

De data aceasta, *Opere Complete* nu e o „piatră tombală”, este un concept deschis, scriitorul având autostrada liberă spre completarea lor, cu alte scrieri posibile.

E de asemenea un proiect interactiv, oferind și autorului șansa de a fi propriul constructor al structurării prezentării operei, și de a deveni cititor al propriilor sale producții, într-o panoramă retrospectivă.

Obiecția vedetă, că autorul... e încă în viață, e cam hilară. Ar fi trebuit poate să facă puțin pe mortu’, așa, ca într-o moarte clinică, din care să fie resuscitat apoi la terapie intensivă, glorios, prin tipărirea volumelor dorite.

Bineînțeles că eticheta *Opere complete* suscită la decodarea imediată și conotații explicative. Decodată ad litteram, înseamnă totuși o operă încheiată?! Scriitorul în cauză își simte epuizate forțele creatoare, a predat sabia de Cavalier al Mesei Rotunde, credincios regatului Camelot al literelor?! Nu mai e valabilă întrebarea șablon din interviurile cu scriitorii: „Ce aveți, maeștre, pe masa de lucru? Care sunt secretele laboratorului de creație?”.

Bujor Nedelcovici (care în 1990 primea distincția *Chevalier de l’Ordre des Arts et Lettres*) a explicat cavalereste contextul acestui proiect: „De ce *Opere complete*? Pentru că m-am condus totdeauna după ideea să nu las nimic întâmplător. Posteritatea o facem aici, acum! Pentru că eu nu cred de fapt în

* Bujor Nedelcovici, *Opere complete*, vol.1-2, Editura „Allfa”, 2005-2006

posteritatea propriu-zisă, ci mai degrabă în trecut, și-n prezentul cu asumarea critică a trecutului. Nu contez pe nimic întâmplător, doar pe cărțile mele și pe puținii și adevărații prieteni. Apoi, vreau ca în viață să văd ce am făcut, unde, cum și ce linie trag pe răboj la ora bilanțului”.

Conform dorinței autorului, repartizarea operelor în volume iese la fel din tipic, contrar criteriului clasicizat, de includere cronologică, în ordinea aparițiilor, de la primul volum publicat, la ultimul.

Criteriul folosit a fost adecvarea la orizontul de așteptare al cititorului modern, în vederea unei mai firești cooperări cititor/scriitor, căutarea unei punți de legătură, prin actul lecturii, între generația actuală, formată literar după '89 și generația anilor '70 -'80, criteriu explicat de autor la lansare: „Nu pot să introduc pe cititorul modern într-o vastă operă cu romanul de debut „Ultimii”, la care trebuie răbdare, înțelegere, când ritmul de astăzi necesită un roman de acțiune”.

Volumul I cuprinde trei romane: *Zile de nisip*, *Dimineața unui miracol* și *Al doilea mesager*, romane alese după un element comun, posibil mai convingător: scriitura pretabilă unei lecturi și versiuni cinematografice, mai adecvată publicului de astăzi, dominat de expansiunea vizualului, și mai ales de ecranul imperator.

Nota comună ar fi valența cinematografică, prin varianta regizată. Și mai este o notă comună, subiectivă, toate cele trei romane i-au marcat tutelar destinul, au fost borne ale unor momente decisive din viața sa, plecarea în exil și salvarea de exil.

Lansarea primului volum a fost făcută de Nicolae Manolescu, președintele Uniunii Scriitorilor, cel care l-a însoțit la gară în ziua plecării definitive la Paris, într-o zi friguroasă - din frigul persecuției spre frigul exilului -, era ianuarie 1987, și cel care l-a întâmpinat de la început, la debutul ca romancier, cu aprecieri în „Contemporanul”. Și acum, la 35 de ani de la debutul cu romanul *Ultimii* în 1970, e un nou „debut”, în seria *Opere complete*.

Zile de nisip a fost ecranizat în 1983, cu titlul *Faleză de nisip*, în regia lui Dan Pița, și, chiar dacă viața sa cinematografică a durat 4 zile, interzis atunci imediat după premieră, filmul a fost reluat cu succes pe ecrane după Revoluție. E unul dintre puținele cazuri în care e un film excepțional, pe măsura romanului.

Filmul l-a scandalizat pe Nicolae Ceaușescu, indignat de modul sumbru în care se prezenta realitatea românească. Astfel că, după o glumă făcută de Alex Ștefănescu, B. Nedelcovici e unul dintre puținii scriitori despre care a scris nu numai Nicolae Manolescu, ci și Nicolae Ceaușescu, în funestele Teze de la Mangalia, care l-au transformat ad-hoc din dictator, în „avizat critic literar”.

Zile de nisip e un roman cu o intrigă de factură polițistă, cu victime nevinovate și urmăritori cruzi. Tânărul tâmplar Vasile Mihăilescu, învinuit pe nedrept că ar fi furat niște lucruri de pe plajă, urmărit insistent, chiar și după ce iese din închisoare, de Theodor Cristea, acuzatorul inflexibil, sfârșește prin a-l ucide pe acuzatorul nedrept, care reprezenta simbolic puterea.

Decorul e simbolic-premonitoriu, la Mamaia, în apropierea „Hanului Piraților”, unde era un drapel cu cap de mort, căci se poate muri la fel de simplu la Mamaia, ca și la Veneția.

Scenariul are în subtext parabola cu porumbelul, cobra și vânătorul: porumbelul amenințat de cobra, nu se putea mișca, paralizat de ea, vânătorul ucide cobra, dar porumbelul cade mort, de frică. Cine sunt porumbelul, vânătorul, cobra?!

Romanul *Al doilea mesager* (cu titlul inițial *Ereticul îmblânzit*) interzis în România și publicat în Franța, (*Le second messenger*), un fel de cuiul lui Pelelea care i-a precipitat hotărârea de a pleca definitiv din țară, a fost baza scenariului pentru filmul *Somnul insulei*, în regia regretatului Mircea Veroiu, în 1994, când a luat premiul *Makhila de argint* la „Festival du Cinéma des Mondes Latines” de la Arcachon-Franța. Eroul, Danyel Raynal ilustrează mankurtizarea intelectualului într-o țară izolată ca o insulă, numele insulei, de o ironie grotescă e „Belle-Ile-Insula Victoriei”, dominată de un Guvernator absolut. Romanul a fost publicat la editura Albin Michel, Paris 1985, și în România, la Editura „Eminescu”, în 1991. Definit drept o „utopie negativă”, după afirmația autorului, e un mozaic, „o alchimie de ficțiune, realitate, metafizică și sacru”.

Dimineața unui miracol apare la Editura „Actes Sud” – Franța, în 1991, și la Editura „Univers”, în 1993. Ecranizarea romanului *Dimineața unui miracol*, un roman început în țară și continuat la Paris, e în pregătire, scenariul fiind deja scris, în continuarea colaborării cu regizorul Dan Pița. „Regizorul Nicolae Mărgineanu, după ce l-a citit, a propus un film, am scris scenariul, prezentat la Concursul organizat de Centrul Național al Cinematografiei, 2004, care aproba subvențiile, am căzut la examen [...] câștigătorul absolut a fost Sergiu Nicolaescu [...] pentru *Trenul morții* după Eugen Barbu *Câinii păzitori și-au făcut datoria*”.

A fost un roman cu valoare terapeutică, într-o perioadă critică, ca un ultim „colac de salvare”: „*scrib sub teighea, când eram portar de noapte, m-a salvat de proba dură a exilului*”.

Sunt trei romane premiate, *Zile de nisip* primește Premiul Uniunii Scriitorilor, 1979, *Dimineața unui miracol* e premiat în 1993, iar romanul *Al doilea mesager* primește în 1986 Premiul Libertății, acordat de Pen Club Français, și în 1992 Premiul Academiei Româno-Americane de Artă și Știință.

Opțiunea pentru romanele adaptate la filme a vizat și un public care, dacă a trecut mai întâi prin sala de cinematograf, va fi atras în cunoștință de cauză și de romane, tentat să ia cartea și să o citească.

Ca o sintetizare, Nicolae Manolescu a arătat că însumarea întregii opere între copertele elegante „Opere complete” reprezintă o mărturie impresionantă a generației care a trăit acele vremuri, de care nu te poți despărți decât pe jumătate, pentru că, deși nu ți le amintești cu plăcere, au rămas într-un subconștient colectiv imediat, o generație care a trăit două vieți, una înainte de '89, când nu puteai scrie realist, ci parabolic, și una după '89.

Nostalgiază apartenența la o generație care nu mai e citită cu entuziasmul de altădată de către generația de azi, una care nu e interesată de un timp în care nu a fost implicată, și care e în vertijul trăirii și valorificării clipei prezente. E poate consolarea că a fost o vreme când și despre Shakespeare s-a decretat că nu merită să fie citit, sentință dată chiar de un Voltaire, fin cititor de altfel, și că în măsurarea pagubelor, e o pagubă și a cititorului, nu numai a scriitorului, care rămâne oricum scriitor, chiar dacă e citit mai puțin, într-un anumit moment.

* * *

Volumul 2 a fost lansat de Alex Ștefănescu, în termeni care subliniază și atitudinea civică a autorului, exemplaritatea sa ca om de atitudine, pornind de la o fotografie de învingător, alături de un teanc de cărți, coloana vertebrată de cărți, pe care a construit-o cu sacrificiu și curaj: „Bujor Nedelcovici este un învingător, un scriitor care a luptat aproape solitar cu forțe mai

mari decât el și a învins“. „E nu numai un scriitor complet, dar și un om complet, un om de atitudine care reacționează sensibil la tot ce se-ntâmplă în jur, își folosește talentul, cuvântul scris în luări de atitudine care ar vrea să schimbe ce-i în jur, nefiind un simplu autor de triluri care doar să-l încânte pe cititor.“

Dualitatea în complementaritate e sugerată vizual de către autor și printr-o imagine metaforizantă, cărțile fiindu-i armele cu care își apără credința în adevărul său: „Țin în mâna dreaptă primul volum din *Opere complete* și-n mâna stângă al doilea volum, cum călugării iezuși țineau în mâna dreaptă sabia și-n mâna stângă *Biblia*.“

Volumul 2 cuprinde primul și ultimul roman publicate de Bujor Nedelcovici, din nou în ordine schimbată: *Provocatorul* și *Ultimii*.

Inversare cu eficacitate estetică, motivată de autor, la fel adecvată disponibilității de receptare a publicului modern (ca o strategie de cucerire prin învăluire, „captatio benevolentiae.“) *Provocatorul* e „un roman modern, cu o problematică și o scriitură modernă“, care mai repede incită la lectură, prin imaginea unui prezent trăit, cunoscut, ceea ce se-ntâmplă acum. După lectura sa, pare mai ușoară stărnirea interesului și pentru ceea ce s-a întâmplat cândva, glisarea spre volumul *Ultimii*, „un roman de atmosferă, al ultimilor burghezi din regimul comunist, care trebuiau „lichidați“ – cuvânt preferat de Lenin, Stalin, și de vajnici români ai comunismului, care cereau imperios lichidarea burghezo-moșierimii...“

„Primul roman l-am scris cu mâna dreaptă, dar și cu mâna stângă îndreptată spre Dumnezeu. E romanul care m-a lansat în arena cu lei a scriitorilor.“

„Prin 1970, era la modă nuvela, eu însă am vrut să debutez cu un roman *Ultimii* mărturisește autorul. Romanul descrie „lumea de dinaintea comunismului, o lume ce-și găsea refugiul prin subsoluri întunecoase, luând ca pe o Arcă a lui Noe, vestigiile ale existenței anterioare“, scria Alex Ștefănescu. Și tot Alex Ștefănescu mărturisea la lansare: „Am rămas uimit de farmecul și melancolia cărții, parcă citeam *Ghepardul* lui Lampedusa, era o dramă sfâșietoare, o melancolică epopee a protipendadei românești“.

Personajul central e o fostă mare actriță doamna Rujinski, misterioasă pentru ceilalți, și care comunică rar doar cu Petran, poștașul, grație misiunii acestuia de „mesager“. Un personaj simbol e Omul cu Lavalieră, emblemă a destinului nobleței în decadență. Romanul e „un requiem pentru lumea de altădată, un requiem de o tulburătoare muzicalitate, vapoasă și crepusculară“ (Alex Ștefănescu)

Romanul e republicat la editura Universalialia, în 1999.

* * *

Provocatorul a fost tradus în limba franceză și a apărut în 2000 la editura Euro Culture.

După zece ani la Paris, Bujor Nedelcovici abordează mediul parizian, cu eroi parizieni, reflectare a concepțiilor de viață și a percepțiilor culturale proprii mediului actual. Din perspectiva lui Guy, fostul jurnalist de război din Algeria, care a fost mereu pe linia frontului, nu a ascultat doar la radio știrile, se fac analize ale marasmului politic, cu războiul din Golf, din Ruanda, din Bosnia, de la Sarajevo.

Cum o baladă are de obicei ca titlu numele eroului civilizator care în final moare, la fel, „provocatorul“ e Guy, actor de teatru și pianist de jazz, personajul principal care în final moare, primul personaj care râde homeric.

În plus, romanul abordează erotismul, fără inhibiții, temă

prohibită în literatura română predecembristă, prin prezentarea în tandem, ca întregire a cuplului, a partenerei în tandra poveste de dragoste, Céline, o tânără cu studii de cinematografie, dorind să scrie scenariul de film, și care e o altă soluție iubirii și morții, e alternativa supraviețuirii, a victoriei. În momentul morții lui Guy, constată că e însărcinată, și „cronica unei nașteri anunțate“, prin copilul lui Guy, se lasă finalul deschis.

Romanul e văzut ca „un love story și un roman al eșecului“, pentru că, după ce provoacă viața, arta, morala, personajul cărții ratează și ultima confruntare, cu moartea. Moare stupid, independent de scenariile sale, în urma unui hematom pe creier, cauzat de o lovitură cu o sticlă de șampanie, aplicată de Pierre, bărbatul complexat că fusese refuzat de Céline. În filosofia de viață a lui Guy era o mereu amânată mântuire prin experiment erotic și artistic, pregătită zilnic prin bucuria de a trăi clipa.

Autorul mărturisește că a vrut să atace aceste două teme în complementaritate, Eros și Thanatos. „În literatura română nu aveam voie să scriem cuvântul „sex“ (cum de altfel și cuvântul „biserică“ trebuia înlocuit cu „construcție religioasă“, „monument istoric“), astfel că m-a interesat erosul concret, iubirea carnală, senzuală, și am folosit multe cuvinte franțuzești, pentru că descrierea corpului uman în cuvinte românești trimite mai repede la pornografie.

Literatura erotică în Occident are o mare tradiție, Molière, marchizul de Sade, Mme de Sévigné au făcut ca în literatura franceză erosul să nu mai fie în dezacord cu iubirea rațională. Iar în India e și mai elocvent, Kamasutra e un întreg poem închinat iubirii, și dacă priviți fotografiile statuilor și templelor, veți sesiza o modernitate absolută, dar și un plus însinuant de senzualitate.

Am avut ambiția să atac această temă și pentru că, după cum zicea Freud, în Eros se ascunde „la petite morte“. De câte ori iubim cu adevărat, murim puțin, dar murim cu atâta frumusețe, că nu ne dăm seama de adevărata moarte, iubim și murim în plăcere [...]. Personajul meu, Guy, e un actor care-și joacă viața în mod cinstit, luând lucrurile cu sentimentul ludic și tragic în același timp“.

Nu întâmplător eroul e talentat cântăreț de jazz. Muzica e suprema modalitate de comunicare întru iubire sacră între două ființe, și prin muzică „Bach i-a făcut cel mai mare serviciu lui Dumnezeu“.

Lansarea a fost pe fondul muzical al muzicii lui Ray Charles, nume amintit încă din primul roman *Ultimii*, și reluat și acum, dovadă că autorul a rămas fidel primei iubiri: „Când sunteți triști, când sunteți bolnavi, ascultați muzică de jazz, e un pansament sufletesc care alungă toate durerile fizice și morale. Când ascuțiți muzică de jazz nu poți să mori, poate înainte sau după, dar în timpul acela niciodată“.

Indiferent de tematica aleasă, de trama epică, romanele lui Bujor Nedelcovici au o osatură eseistică, în subsidiar sunt romane de idei, orice pasional trăit e trecut prin filtrul reflexivității, al abstractizării impersonalizante, dintr-o pasiune a cunoașterii dincolo de imediat, implantată în coordonate metafizice. Intelectualizare, parabolă și interogație problematizantă sunt articulațiile de bază ale romanelor sale.

Deși e continuu un acuzator intransigent al timpului mistificator, Bujor Nedelcovici nu e un disident vulcanic ca Paul Goma, un zgomotos apostol-martir al diasporei, chiar dacă Vestul e atras mai ales de crocodilii ori șopârlele politice din scrierile estice, ci rămâne un fel de Soljenit în care alege formula lui Orwell, într-un scris parabolic, alegoric, prin distopii tensionate, decamuflete din cotidian.